

O'zbek milliy teatrining rivojida milliy spektakllarning o'rni

Yorqinoy Hotamova

QDU, "San'atshunoslik" kafedrasi professori

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'zbek milliy teatr rivojida milliy spektakllarning o'rni, ularning ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati hamda jamiyat hayotidagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy dramaturgiya asosida yaratilgan sahna asarlarining tomoshabin dunyoqarashi, milliy qadriyatlar va tarixiy xotirani shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar:

milliy teatr, spektakl, dramaturgiya, madaniyat, sahna san'ati, milliy qadriyatlar, tomoshabin, teatr san'ati.

Teatr insoniyat madaniyati va san'ati tarixida muhim o'rin tutadigan san'at turlaridan biridir. Ayniqsa milliy teatr xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar va madaniy qadriyatlarini ifoda etuvchi muhim ma'naviy maydon hisoblanadi. Milliy spektakllar esa teatr taraqqiyotining asosiy omillaridan biri bo'lib, ular orqali xalqning turmush tarzi, ijtimoiy muammolari va ma'naviy qarashlari sahna orqali namoyon etiladi. "Teatr o'yinbozlik emas! Masharabozlik ham emas! Teatr bamisoli bir uykim, kirgan har bir kimsa o'z husnu qabihini ko'ra olur. Yuziga un surtib masharabozlik shakliga kirgan zotlar tabibu xoziqdurlar", - degan edi. Behbudiy bobomiz. Mahmudxo'ja Behbudiy ushbu so'zlari orqali teatrning jamiyat ko'zgusi ekanini ta'kidlaydi. Teatr xalqning estetik didini o'stiruvchi hayot maktabidir. Teatr san'ati - bu sinkretik ya'ni qorishma san'at bo'lib, u o'zida boshqa san'at turlarini ham mujassam etadi. Shu bilan birgalikda aktyorsiz teatr jonsiz narsadir. Aktyor esa so'z va nutq orqali ijodkordir. "Agar aktyor teatr san'atining shohi bo'lsa, uning boshidagi toji uning san'atidir"¹, - deb ta'kidlagan edi Nemerovich Danchenko. Nutqning aniq va ravon bo'lishi sahnaviy asarlarning mazmunini tez anglashga, mohiyatini chuqur tushunib yetishga yordam beradi.

Milliy teatr rivojida dramaturglar, rejissyorlar va aktyorlar tomonidan yaratilgan milliy ruhdagi sahna asarlari muhim rol o'ynaydi. Bunday spektakllar tomoshabinda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini kuchaytiradi va madaniy merosni avloddan avlodga yetkazishda xizmat qiladi.

¹ Stanislavskiy K.S. Saylanma. T.3. -M., 1955. 182-b.

Milliy teatr har bir xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanish jarayoni bilan chambarchas bog‘liq. Teatr sahnasida milliy dramaturgiya asosida yaratilgan spektakllar xalqning hayotiy tajribasi, ma’naviy qadriyatlari va tarixiy voqealarini aks ettiradi.

O‘zbek teatr san’ati ham XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllanib, keyinchalik yirik dramaturglar va san’atkorlar faoliyati orqali rivojlandi. Milliy dramaturglarning asarlari asosida sahnalashtirilgan spektakllar teatr repertuarining muhim qismini tashkil etadi.

Milliy spektakllar nafaqat badiiy asar, balki ma’naviy tarbiya vositasi hamdir. Ular orqali tomoshabinlar milliy tarix, urf-odatlar va qadriyatlar bilan tanishadi. Sahna asarlari yosh avlodni vatanparvarlik, insonparvarlik va milliy g‘urur ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Shuningdek, milliy spektakllar jamiyatdagi dolzarb muammolarni ko‘tarib chiqadi va tomoshabinni fikrlashga undaydi. Teatr san’atining ana shu xususiyati uni boshqa san’at turlaridan ajratib turadi.

Milliy spektakllarning muvaffaqiyati dramaturgik asarning mazmuni, rejissyorlik talqini va aktyorlik mahoratiga bog‘liq. Dramaturg sahna asari orqali jamiyat hayotini badiiy tarzda aks ettirsa, rejissyor uni sahna tilida ifodalaydi.

Aktyorlar esa obraz yaratish orqali tomoshabinga asarning g‘oyaviy mazmunini yetkazadi. Shu bois milliy spektakllar teatr san’atining rivojida muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda milliy spektakllar teatr repertuarining muhim qismini tashkil etadi. Zamonaviy sahna texnologiyalari va yangi rejissyorlik uslublari milliy dramaturgiyani yangi talqinda namoyon etish imkonini bermoqda.

Natijada milliy spektakllar nafaqat mahalliy tomoshabinlar, balki xalqaro teatr festivallarida ham katta qiziqish uyg‘otmoqda. Bu esa milliy teatrning jahon madaniy makonidagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qiladi

Milliy spektakllar milliy teatr taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir. Ular xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va ma’naviy qadriyatlarini sahna orqali namoyon etadi. Milliy dramaturgiya asosida yaratilgan spektakllar teatr san’atining rivojiga katta hissa qo‘shadi va tomoshabinning estetik hamda ma’naviy dunyosini boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Nemirovich-Danchenko V.** Teatr san’ati haqida maqolalar. — Moskva: Iskustvo, 1954. — 90–156-betlar.
2. **Stanislavskiy K. S.** Aktyorning o‘z ustida ishlashi. — Toshkent: San’at nashriyoti, 1988. — 15–240-betlar.
3. **Boltaboyeva U.M.** Qahramon qiyofasini yaratishda Stanislavskiy ta’limotining mohiyati. Oriental Art and Culture Scientific Methodical Journal. Volume 7. Issue 1. January 2026. 122-126 - betlar.
4. **Boltaboyeva U.M.** Musical theater actor's voice-working techniques. European Review of Contemporary Arts and Humanities. Volume 2. Issue 3. 5 March 2026. 36 – 38 – betlar.